

# Runematerialet fra Tønsberg



Charlotte Johannessen

Masteravhandling i Nordic Viking and Medieval Culture

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

Universitetet i Oslo

Høsten 2011

110: YI I I: 4Y: YI I: P 4 R P 4 R: Y 4 Y Y 4: 4P: N I I I I I I I: 4Y: P I Y Y: B 4 R 1: Y I I: 4 I I I I: 4 B B P 4 N I I: B I I: 1 I I

A113 er ristet i bunnen av et trekar som ble funnet ved utgravningene av Nedre Langgate 45 og dateres til 1300-tallet. Trekaret ble funnet i det som antas å være et bolighus ovenfor bryggeområdet, i samme lag som *Ave Maria*-innskriften A63. Runene står på hver sin side av trekarbunnen, altså på innsiden og på utsiden av karet.

- a)  $\mathfrak{F}\mathfrak{N}$
- a) **fu**
- b)  $\overline{\mathfrak{F}\mathfrak{N}}$
- b) **ann**

Det er vanskelig å bedømme hva som kan ha vært innsiden og utsiden av trekarbunnen, men en svak skrånende kant inn mot flaten der det står **ann**, samt en svak misfarging i kantene på denne flaten, kan muligens tale for at denne innskriften stod på innsiden. Innskriften som da vil havne på utsiden av karet, **fu**, er dessuten ristet med dype brede tegn, såkalt dobbeltriss, som kan ha kommet til å flise. Det kan derfor ha vært upraktisk å ha denne siden i kontakt med innholdet i karet.

Runetegnene **fu** er store, klare og velristede. Den andre innskriften er derimot mindre klar. Denne er ristet med enkeltriss og en lett hånd, og består av en stav med én kvist på den venstre siden, og to på den høyre. Det kunne derfor dreie seg om en ligatur bestående av **a** og dobbel **n**. Det kunne kanskje også være en lønruner. Dersom man, som Seim hevder, kunne telle ættene både forfra og bakfra, kunne denne lønrunen betegne **u**, og kanskje vise til samme sekvens som på motsatt side av bunnen. Dette er imidlertid uvanlig, og lesningen **b** ville nok derfor eventuelt være mer korrekt.

Seim tolker innskriften som en fuþorkinnskrift etterfulgt av mannsnavnet *Ánn*. Personnavn er den innskriftstypen som hyppigst forekommer i kombinasjon med en fuþork med 20% av det vestnordiske materialet. Navnet kan ha tilhørt eieren av trekaret. Det virker imidlertid lite sannsynlig at noen ville påføre navnet sitt i bunnen av et trekar, der det antakelig ville være skjult av trekarets innhold. Gosling hevder også at navnet *Ánn/Ónn* i Norge i middelalderen staves **on(n)** i runer. Stavemåten med <o> er mest vanlig i litterære kilder, men navnet kan også staves med **a** i runer. I en innskrift fra Bergen (N664) finner vi stavemåten **an**, og denne stavemåten dukker også opp i en svensk innskrift (Hs2).<sup>100</sup> Det kan videre ikke fastslås med sikkerhet om dette virkelig er en fuþork, da kun de første to tegnene er til stede. Det virker allikevel som den mest sannsynlige løsningen.

To av fuporkinnskriftene fra Tønsberg kan altså vanskelig betraktes som øvingsstykker fordi de kun består av ytterst få tegn, og fordi de er ristet på gjenstander som ikke virker egnet for ristetrening, nemlig en trefigur og et trekar. Bein- og trestykker må ha vært lett tilgjengelig, og det er derfor vanskelig å tro at man ville gripe til slikt inventar uten å være sikker i sin sak. At man ved å riste **fu** og **fupor** skulle lære seg å beherske runeskriften virker også lite sannsynlig.

En annen forklaring på fuporkinnskriftenes tilstedeværelse kan være dekorasjon. Altså at tegnene i seg selv skulle være ansett som en form for design som kunne utsmykke gjenstander. Også denne forklaringen kommer imidlertid til kort i disse tilfellene fordi innskriftene er anbrakt på steder som ikke umiddelbart er synlige. En siste forklaring kan være at fuporken var ansett som en magisk formel, såkalt alfabetmagi. En opplisting av skrifttegnene skulle altså gi en form for beskyttelse. Om formelen var utbredt og velkjent spilte det imidlertid kanskje ingen rolle om man faktisk listet opp alle tegnene, eller bare hintet til dem. Kanskje regnet man uansett med at formelen skulle ha sin virkning.

---

<sup>100</sup> Gosling 1989: 183; Liestøl og Johnsen 1980-90: 142-143; Peterson 2007: 23; Seim 1998: 219-220.

Seim forholder seg i det store og det hele skeptisk til å anse fuporken som en magisk formel, men ser allikevel muligheten for at den ved visse tilfeller kan ha vært ment å inneha en beskyttende virkning. Spesielt trekker hun fram innskrifter på trekar, deriblant A113, og nyere tids skikker med å sette beskyttende merker på kopper og kar beregnet på mat. En slik funksjon virker også mer sannsynlig for A234, som muligens også kan ha hatt en religiøs tilknytning.<sup>101</sup>

---

<sup>101</sup> Seim 1998: 330-335.